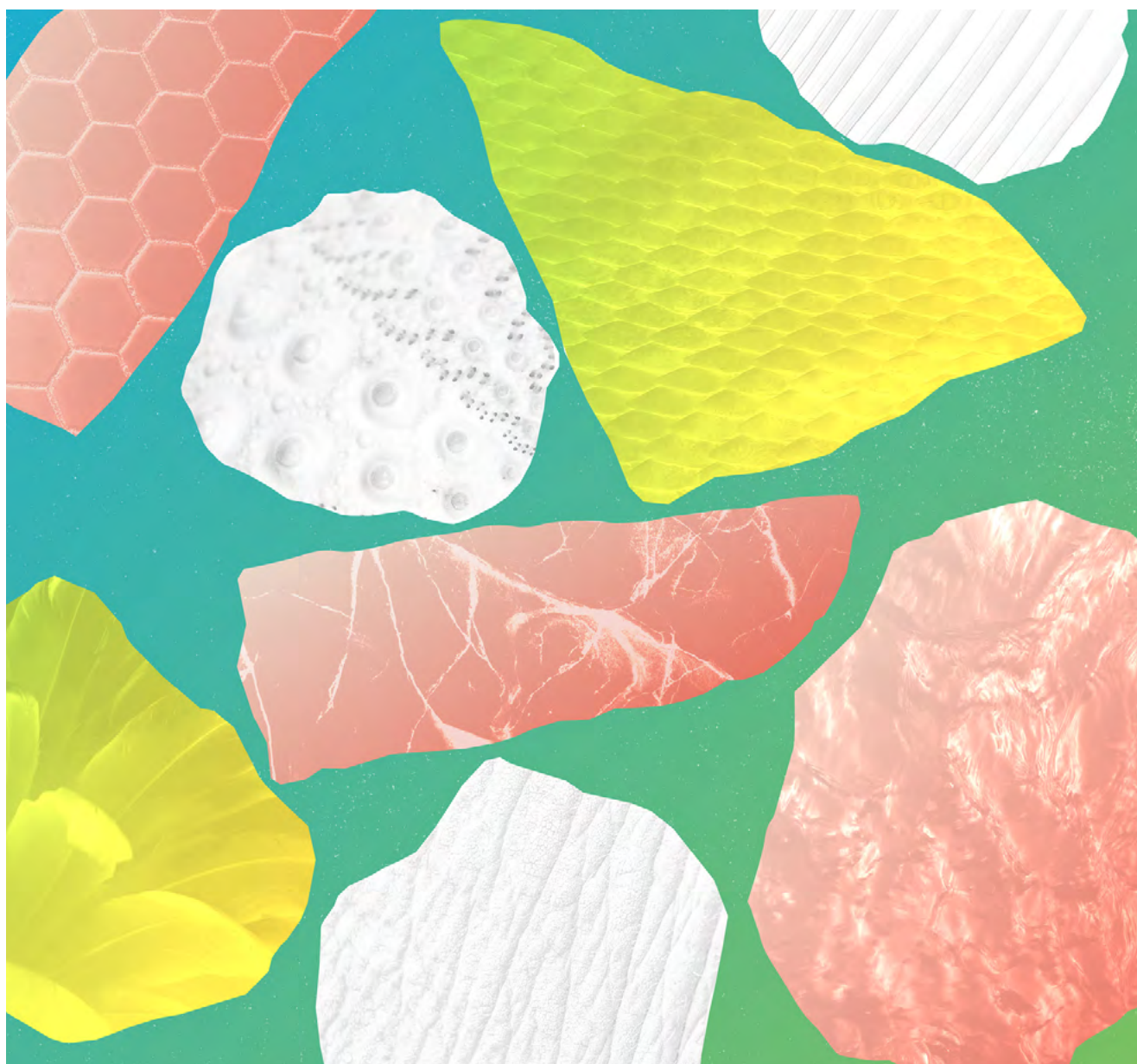

MED 2050

Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΜΕ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΟ 2050

Μια πρόγνωση του “Plan Bleu” - Έκθεση

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ:

Η παρούσα έκθεση συντάχθηκε από τον Jacques Theys με τις συνεισφορές των Denis Lacroix και Khadidja Amine

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ:

Robin Degron

ΑΝΑΦΟΡΕΣ:

MED 2050, Η Μεσόγειος με ορίζοντα το 2050, Μια πρόγνωση του «Plan Bleu» - Έκθεση, Jacques Theys, με τις συνεισφορές των Denis Lacroix και Khadidja Amine
Plan Bleu, 2025, Μασαλία, 19 σελίδες.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ:

Ιανουάριος 2025

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ:

Studio Fréro με τη στήριξη της Christelle El Selfani (Plan Bleu)

ΝΟΜΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Οι ορισμοί που χρησιμοποιούνται και η παρουσίαση του υλικού στο παρόν έγγραφο δεν συνεπάγονται την έκφραση οποιασδήποτε άποψης εκ μέρους του Plan Bleu ή του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP)/ Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης (MAP) ή οργανισμών, σχετικά με το νομικό καθεστώς κάθε Κράτους, εδάφους, πόλης ή των αρχών του, ή σχετικά με τον προσδιορισμό των συνόρων ή των ορίων τους. Οι γνώμες που εκφέρονται στην παρούσα δημοσίευση δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητως τις απόψεις του Plan Bleu, του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP)/ Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης (MAP) ή των οργανισμών που συνεισφέρουν.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ:

Η παρούσα δημοσίευση μπορεί να αναπαραχθεί στο σύνολο ή εν μέρη και σε οποιαδήποτε μορφή για εκπαιδευτικούς και μη κερδοσκοπικούς σκοπούς, χωρίς ειδική έγκριση του κατόχου των πνευματικών δικαιωμάτων, υπό τον όρο να αναφέρεται η πηγή. Το Plan Bleu θα εκτιμούσε αν λάβει αντίτυπο κάθε δημοσίευσης που χρησιμοποιεί αυτό το υλικό ως πηγή. Η παρούσα δημοσίευση δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για σκοπούς μεταπώλησης ή οποιουδήποτε άλλου εμπορικού σκοπού χωρίς την έγγραφη έγκριση του Plan Bleu.

© 2025 Plan Bleu

CE PROJET A ÉTÉ FINANCÉ PAR :

Plan d'action pour
la Méditerranée
Convention de
Barcelone

fonds pour
l'environnement
mondial
POUR INVESTIR DANS NOTRE PLANÈTE

I. MED 2050: ΓΙΑΤΙ; ΠΩΣ;

Το Plan Bleu δημιουργήθηκε το 1977 ως ένα από τα βασικά στοιχεία του Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης (MAP) στην καρδιά του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP).

Μεταξύ άλλων αποστολών, παράγει μελέτες που απευθύνονται σε θύνοντες και κοινωνίες των πολιτών όλων των μεσογειακών χωρών, και ιδίως αναλύσεις που αφορούν τις μακροπρόθεσμες τάσεις της θάλασσας και της λεκάνης της Μεσογείου. Συνεπώς, η προγνωστική διάσταση αποτελούσε πάντα μέρος του άξονα εργασίας. Η MED 2050 είναι λοιπόν η τρίτη μελέτη πρόγνωσης την οποία ξεκίνησε το Plan Bleu μετά από εκείνες του 1989 και του 2005.

- Δεν αποτελεί απλώς μια προβολή του τι θα συμβεί το 2050, αλλά μια πρόγνωση με κάθε έννοια της λέξης, που ενσωματώνει τις πιθανές ρήξεις, τις οπτικές των φορέων για το μέλλον της Μεσογείου, τα αντικρουόμενα σενάρια πιθανών εξελίξεων, και προτείνει μονοπάτια μετάβασης προς τις πιο επιθυμητές προοπτικές. Το παρακάτω σχεδιάγραμμα, σε πέντε μεγάλα στάδια, συγκεκριμενοποιεί τη λήψη όλων αυτών των προσεγγίσεων.
- Όλες οι διαστάσεις του μέλλοντος λαμβάνονται υπόψη σε μια συστημική προσέγγιση: οι άμεσες πιέσεις των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, αλλά και οι οικολογικές διεργασίες, η γεωπολιτική, το οικονομικό περιβάλλον, οι πολιτιστικές ή κοινωνικές μεταβολές, τα μοντέλα διακυβέρνησης, οι τεχνολογίες καινοτομίας, κλπ.
- Η διαδικασία υπήρξε όσον το δυνατόν πιο συλλογική παρά τις συνθήκες COVID, με περισσότερους από από εκατό εμπειρογνώμονες² από περίπου είκοσι χώρες, ενώ ζητήθηκε η γνώμη κορυφαίων προσωπικοτήτων και ομάδων νέων της λεκάνης της Μεσογείου.

Ξεκινώντας τον Δεκέμβριο 2019 κατόπιν αιτήματος των χωρών της Σύμβασης της Βαρκελώνης - σε ένα πλαίσιο επιταχυνόμενων απειλών για τη Μεσόγειο - αυτή η μελέτη με ορίζοντα το 2050 είχε τρεις βασικούς στόχους:

- Να προβλέψει τις εξελίξεις των μεσογειακών οικοσυστημάτων, ιδίως των θαλάσσιων μέσα στις επόμενες τρεις δεκαετίες και να καθορίσει τις προϋποθέσεις για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους.
- Να προσφέρει χρήσιμα στοιχεία για τη μετάβαση της περιοχής προς μία βιώσιμη ανάπτυξη αναγκαία για την προστασία των οικοσυστημάτων.
- Να εντοπίσει τους βασικούς κινδύνους κρίσεων ή ρήξεων, και να προβλέψει εκείνους που θα μπορούσαν να έχουν αρνητική και καθοριστική επίδραση στους δύο παραπάνω στόχους.

Η εξέλιξη της θάλασσας είναι συνεπώς στο επίκεντρο αυτής της μελέτης. Αλλά έχει προβλεφθεί με όλες τις αλληλεξαρτήσεις της: με τις λεκάνες απορροής, τις παράκτιες ζώνες και τις θαλάσσιες δραστηριότητες, αλλά και με την ανάπτυξη της περιοχής και των παγκόσμιων αλλαγών που θα την επηρεάζουν όλο και περισσότερο¹.

Όσον αφορά το σχέδιο μεθόδου, το MED 2050 χαρακτηρίζεται από τρεις σημαντικές ιδιαιτερότητες:

¹ Σε αντιπαράθεση προς τις δύο προηγούμενες μελέτες πρόγνωσης που υλοποιήθηκαν από το Plan Bleu, το MED 2050 έχει ως ιδιαιτερότητα να λαμβάνει υπόψη τρία επίπεδα αλληλεξάρτησης: την αρμοδιότητα της Σύμβασης της Βαρκελώνης, τη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής και τις παγκόσμιες αλλαγές σε παγκόσμια κλίμακα.

² Μεταξύ των οποίων, τα 25 μέλη της ομάδας πρόγνωσης που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο.

ΚΥΡΙΕΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΠΡΟΓΝΩΣΗ ΣΕ 5 ΦΑΣΕΙΣ

Προπαρασκευαστικές εργασίες
Κινητοποίηση των πόρων
Δημιουργία του δικτύου MED 2050

Φάση 1

Κατασκευή της βάσης πρόβλεψης:
τάσεις, ρήξεις, αδύναμα σημεία
και βασικές προκλήσεις. Έκθεση
μεταβλητών καρτών για καμιά
τριανταριά συνιστωσών του
συστήματος.

Φάση 2

Συλλογή των αντικρουόμενων
απόψεων για το μέλλον της
Μεσογείου με ορίζοντα το
2050, με έμφαση κυρίως
εκείνες των νέων και μιας
πενηνταριάς προσωπικοτήτων
της περιοχής.

Φάση 3

Κατασκευή αντικρουόμενων
σεναρίων βάσει των εργασιών
των φάσεων 1 και 2

Φάση 4

Συν-κατασκευή των μονοπατιών
μετάβασης για τις επιθυμητές
προοπτικές. Διατύπωση
συστάσεων για τους ιθύνοντες

Φάση 5

Αξιολόγηση των
αποτελεσμάτων και
επικοινωνία με τα
διάφορα κοινά

Ευαισθητοποίηση - Κινητοποίηση
- Διάλογος για μια βιώσιμη και
ανθεκτική Μεσόγειο το 2050

II. ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΕΣ

Οι μετασχηματισμοί που θα επηρεάσουν τη Μεσόγειο και την ευρύτερη περιοχή έως το 2050 θα εκδηλωθούν σε ένα ήδη ευάλωτο περιβάλλον. Πράγματι, μετά την Αρκτική, η Μεσόγειος είναι η περιοχή του κόσμου που θερμαίνεται με τον ταχύτερο ρυθμό (20% περισσότερο από άλλες περιοχές). Είναι επίσης μία από τις περιοχές με το μεγαλύτερο οικολογικό έλλειμμα (διαφορά μεταξύ οικολογικού αποτυπώματος και βιοχωρητικότητας), και όπου συγκεντρώνεται το 60% του παγκόσμιου πληθυσμού που ζει σε συνθήκες λειψυδρίας. Επιπλέον, είναι η πιο μολυσμένη θάλασσα από πλαστικά και η πλέον υπεραλιευμένη (με τα τρία τέταρτα αποθεμάτων ψαριών ν' αποτελούν αντικείμενο μη βιώσιμης αλιείας και με μείωση των αλιευμάτων κατά 30% μεταξύ 1994 και 2017). Επιπλέον αποτελεί μία από τις δέκα πιο σημαντικές περιοχές βιοποικιλότητας στον κόσμο.

Ανάμεσα στις πολυάριθμες τάσεις που αναφέρονται στο MED 2050, εκείνες για το κλίμα, τη δημογραφία και την τοπικοποίηση των δραστηριοτήτων θα έχουν τις σημαντικότερες συνέπειες για τη θάλασσα, το περιβάλλον και την τοπική βιώσιμη ανάπτυξη:

- Η άνοδος των θερμοκρασιών στη Μεσόγειο θα ξεπεράσει τους 2°C από το 2040 για να φτάσει τους 2,3°C το 2050. Αυτό που είχε προβλεφθεί πριν από είκοσι χρόνια για το τέλος του αιώνα θα συμβεί στα μέσα του τρέχοντος, με συνέπειες ξηρασίες, πλημμύρες, καύσωνες στην ξηρά και στη θάλασσα κλπ., και μια άνοδο της στάθμης της θάλασσας (γύρω στα 40εκ.) που θα προκαλέσει προβλήματα προστασίας των ακτών και των κοινοτήτων από τις επόμενες δεκαετίες.
- Παρότι στις περισσότερες μεσογειακές χώρες η δημογραφική μετάβαση έχει ήδη ολοκληρωθεί, ο συνολικός πληθυσμός της Μεσογείου προβλέπεται να αυξηθεί κατά 20 έως 30% φτάνοντας τα 630 και 690 εκατομμύρια κατοίκους έως το 2050 έναντι 520 εκατομμύρια σήμερα. Η αύξηση αυτή θα προέλθει από την Ανατολή και τον Νότο όπου η δημογραφική αύξηση μπορεί να φτάσει έως 50 %. Αντιθέτως στον Βορρά προβλέπεται δημογραφική στασιμότητα όχι παραπάνω από 25 έως 30% του τοπικού πληθυσμού το 2050, με σημαντικές μειώσεις σε ορισμένες χώρες. Οι πιο σημαντικές αυξήσεις θα γίνουν σε μεγάλες πόλεις του Νότου και της Ανατολής, με αύξηση σε τοπική κλίμακα σχεδόν του μισού αστικού πληθυσμού και ποσοστό αστικοποίησης που θα ξεπεράσει σχεδόν παντού το 70 %. Τίθεται, λοιπόν, ακόμη περισσότερο απ' ό,τι στο παρελθόν, το ζήτημα της ικανότητας

αυτών των αστικών χώρων να υποδεχθούν τους πολυάριθμους αυτούς νέους πληθυσμούς (στους οποίους θα προστεθούν και οι τουρίστες), ενώ παράλληλα θα πρέπει να προσαρμοστούν στην κλιματική αλλαγή.

- Η συγκέντρωση στις παράκτιες περιοχές θα αυξηθεί κι άλλο για να συγκεντρώσει στα μισά του αιώνα τον μισό πληθυσμό και τις δραστηριότητες της περιοχής (έναντι 30 έως 40 % σήμερα)³. Η κατάσταση αυτή θα δημιουργήσει μείζον πρόβλημα χωροταξικού σχεδιασμού και περιβάλλοντος τόσο για τις παράκτιες περιοχές όσο και για την ανάπτυξη και, σε ορισμένες περιπτώσεις, την ίδια την επιβίωση των αγροτικών και εξοχικών χώρων στην ενδοχώρα.
- Ακόμη και αν η διέξοδος στην υδατοκαλλιέργεια επιτρέψει τη σταθεροποίηση των αλιευμάτων (ιδίως για τα είδη τα πιο αλιευμένα), και αν η θαλάσσια βιοποικιλότητα δεν μειωθεί αναγκαστικά παγκοσμίως, ολόκληρο το θαλάσσιο οικοσύστημα θα μετασχηματιστεί ριζικά, θα «τροπικοποιηθεί». Η κλιματική υπερθέρμανση θα οδηγήσει σε σημαντικές ανακατατάξεις και βασικές αλλαγές των ειδών, του βιότοπου και της θαλάσσιας παραγωγικότητας. Η αύξηση της θερμοκρασίας της θάλασσας θα είναι μικρότερη από εκείνη της ξηράς της λεκάνης (+ 1,2° C), και οι συνέπειες της θα είναι πολλαπλές, καθώς θα συνοδεύεται σποραδικά από «καύσωνες στη θάλασσα» με καταστρεπτικές συνέπειες: μείωση των ειδών κρύου νερού που θα αντικατασταθούν από αλλογενή είδη, διαταραχή της οικολογίας του πλαγκτόν, πολλαπλασιασμός των μεδουσών, καταστροφή των κοραλιών, κλπ. Συνοπτικά, η Μεσόγειος θάλασσα το 2050 δεν θα είναι πια αυτή του σήμερα.

Εν περιλήψει, η περιοχή θα αντιμετωπίσει ταυτόχρονα τις συνέπειες κλιματικής διαταραχής πολύ πιο σημαντικής από άλλες περιοχές και μια σημαντική αύξηση πληθυσμού στο Νότο - που θα συγκεντρώνεται μαζικά στις μεγάλες πόλεις και στις παράκτιες περιοχές. Η προσφυγή στην υδατοκαλλιέργεια και την αφαλάτωση, που δεν θα συμβούν χωρίς οικολογικές επιπτώσεις, θα επιφέρουν την αντιμετώπιση αυξανόμενων πιέσεων για την εκμετάλλευση θαλάσσιων και επίγειων πόρων, του διαρθρωτικού μετασχηματισμού του θαλάσσιου οικοσυστήματος και της κατάστασης κρίσιμης ξηρασίας επεκτεινόμενη σε όλες τις χώρες. Όλες οι ζωτικές δραστηριότητες και όλα τα εδάφη της περιοχής θα επηρεαστούν, από τη γεωργία έως την ενέργεια, από τις θαλάσσιες μεταφορές έως τον τουρισμό, από τις πόλεις έως την εξοχή, από τις παράκτιες περιοχές έως την ενδοχώρα, με μια διατροφική, οικονομική και γεωπολιτική εξάρτηση που θα αυξηθεί παντού.

³ Αυτά τα στοιχεία πρέπει να ερμηνευθούν με σχετική επιφύλαξη, καθώς βασίζονται σε δεδομένα που έχουν συλλεχθεί σε επίπεδο των παράκτιων χωρών και όχι αποκλειστικά για το μεσογειακό τους τμήμα.

III. ΕΝΑΣ ΑΣΤΑΘΗΣ ΚΟΣΜΟΣ ΜΕ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΡΗΞΕΙΣ

Πέρα από αυτές τις σημαντικές τάσεις, παραμένουν μακροπρόθεσμα σημαντικές αβεβαιότητες σε σημαντικούς τομείς όπως η γεωπολιτική, οι πολιτιστικές και κοινωνικές αλλαγές ή η οικονομία. Στον τελευταίο τομέα, τα ερωτήματα αφορούν τόσο στις παγκόσμιες προοπτικές ανάπτυξης και την ικανότητα των μεσογειακών χωρών να βρουν τη θέση τους στην ψηφιακή και βιομηχανική επανάσταση, όσο και στο μέλλον των τομέων κλειδιών όπως η γαλάζια οικονομία, ο τουρισμός, οι μεταφορές ή η ενέργεια. Τι θα συμβεί για παράδειγμα αν επιταχυνθεί η έξοδος από τα ορυκτά καύσιμα, ή αν επιβληθούν πολύ πιο σημαντικοί περιορισμοί σε ορισμένους τρόπους μεταφοράς ή στο μαζικό τουρισμό;

Παραμένουν επίσης έντονες αντιπαραθέσεις για τις πολιτικές εξελίξεις ή τις κοινωνίες και τα συστήματα αξιών: μια «ειρηνική» περίπτωση κατάσταση στη Μέση Ανατολή, το μελλοντικό ρόλο της Ευρώπης στη Μεσόγειο, οι εξελίξεις του διεθνούς δικαίου, οι προοπτικές ενδομεσογειακής ή εξωμεσογειακής συνεργασίας (για παράδειγμα με την Κίνα ή την Αφρική) και η συνέχιση ή μη της διαδικασίας κατακερματισμού στο εσωτερικό των χωρών και της περιφερειακής διάσπασης. Αυτές οι αβεβαιότητες δικαιολογούν την πολλαπλότητα των σεναρίων που προτείνονται στο τέταρτο μέρος της έκθεσης. Ωστόσο επιβάλλεται μια βεβαιότητα: λαμβανομένης υπόψη της μεγάλης ευαισθησίας στις αλλαγές ενός πλαισίου που δεν γνωρίζουν καλά, θα πρέπει όλες οι χώρες και τα εδάφη της περιοχής, στην ποικιλομορφία και ανισότητα των καταστάσεων τους, να μπορούν να προετοιμαστούν για έναν κόσμο ιδιαίτερα ασταθή, έναν κόσμο «VUCA⁴», εφαρμόζοντας ταυτόχρονα προληπτικές στρατηγικές πρόβλεψης και αντοχής.

Οι ρήξεις που εξετάζονται είναι πράγματι πιο πολλές από τις τάσεις. Με εξαίρεση αυτές που αφορούν το τεχνολογικό, οικονομικό ή παγκόσμιο γεωπολιτικό πλαίσιο (πόλεμοι, οικονομικές κρίσεις κλπ.), αυτές οι ρήξεις μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις κατηγορίες:

- Αρχικά η πιθανότητα μιας οικολογικής αναταραχής που θα εκτείνεται πολύ πιο μακριά από αυτήν που έχει προβλεφθεί λόγω της εμφάνισης πολλαπλών «σημείων καμπίς» που θα επιταχύνουν δραστικά την ταχύτητα της κλιματικής αλλαγής. Αυτός ο κίνδυνος είναι αρκετά σημαντικός για να έχει δικαιολογηθεί εν μέρη ένα από τα σενάρια. Μπορεί να συσχετιστεί με το άνοιγμα ενός Βόρειου-Ανατολικού διαδρόμου κατά μήκος των σιβηρικών ακτών για τη θαλάσσια μεταφορά.

- Επίσης ένα σύνολο ενδεχόμενων αλλά όχι πολύ πιθανών υποθέσεων που αφορούν μεγάλες γεωπολιτικές αλλαγές: μια βιώσιμη ειρήνη στη Μέση Ανατολή, μια ριζική αμφισβήτηση της πολυμερούς ανταλλαγής, μια έντονη αποπαγκοσμιοποίηση - με διαχωρισμό του κόσμου σε ηπειρωτικά υπο-σύνολα και έναν κάθετο άξονα Ευρώπη - Μεσόγειος - Αφρική, μια ενιαία ευρωμεσογειακή αγορά, μια Ένωση των χωρών του Μαγκρέπ ή των αραβικών χωρών, έναν οριζόντιο άξονα Κίνα - Μέση Ανατολή - SEMCs (Χώρες της Νοτιοανατολικής Μεσογείου), μια μεσογειακή συμβουλευτική Συνέλευση εκλεγμένη με συμβολικό πρόεδρο, ή ακόμη τη Μεσογειακή θάλασσα «παγκόσμιου κοινού αγαθού» ή μια μεσογειακή ηλιακή Ένωση.
 - Τρίτον, πιθανές ρήξεις συνδεδεμένες με πολιτικές αποφάσεις πιθανές στις τρέχουσες προκλήσεις όπως για παράδειγμα: απαγόρευση της εκμετάλλευσης των μεγάλων θαλάσσιων βυθών, την επέκταση σε τοπικό επίπεδο της απαγόρευσης στην Ευρώπη από το 2035 της πώλησης οχημάτων με θερμικό κινητήρα, ένα «Σχέδιο Μάρσαλ» για την προσαρμογή και το νερό προς όφελος των νότιων χωρών, χρηματοδοτούμενο από τους φόρους, για παράδειγμα στις οικονομικές συναλλαγές, μια σημαντική αύξηση του κόστους ή περιορισμών στην κινητικότητα (φόρος άνθρακα, μέγιστες εναέριες εκπομπές, κλπ.), μια γρήγορη μείωση των επιχορηγήσεων στα ορυκτά, ή σημαντικές απαγορεύσεις στα πλαστικά.
 - Σε κοινωνικό επίπεδο και σε τρόπο ζωής, εξετάζονται κυρίως αργές μεταβάσεις. Μπορούμε ωστόσο να αναφέρουμε τρία αντιπαραδείγματα πιθανών ρήξεων: μια πιο γρήγορη εξέλιξη απ' ό τι προβλέπεται των τιμών και των συμπεριφορών που συνδέονται με την ανησυχία απέναντι στην κλιματική αλλαγή με την άφιξη στην εξουσία νέων γενεών, μια σημαντική επιτάχυνση της πρόσβασης των γυναικών στην εργασία κυρίως στο Νότο, μια μετακόμιση σε μεγάλη κλίματα των χώρων εργασίας και της ζωής χάρη στην ψηφιοποίηση.
- Η κατάσταση οικολογικής και κοινωνικής ρήξης στην οποία ήδη μας προβάλλουν οι τάσεις έως το 2050, δικαιολογεί ώστε, πέρα από τις στρατηγικές ανθεκτικότητας και πρόβλεψης νέων κινδύνων, να αναζητηθούν λύσεις που και οι ίδιες να είναι ριζοσπαστικές – γεγονός που εξηγεί επίσης ορισμένα από τα προτεινόμενα σενάρια.

⁴ VUCA: προγνωστική έννοια που συμβολίζει την είσοδο σε έναν ασταθή, αβέβαιο, περίπλοκο και ασαφή κόσμο.

IV. ΟΡΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΠΟΥ ΕΚΦΡΑΖΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ

Μία από τις ιδιαιτερότητες του MED 2050 είναι ότι, πέραν του έργου προοπτικής, ενσωμάτωσε και διαβουλευσεις με νέους από τη Μεσόγειο καθώς και με προσωπικότητες πολύ διαφορετικού υπόβαθρου, σχετικά με τις οραματικές τους αντιλήψεις για το μέλλον της περιοχής και την αντίληψή τους για τα καίρια ζητήματα προτεραιότητας.

Η ανάλυση των συναντήσεων που πραγματοποιήθηκαν με αυτές τις προσωπικότητες της Μεσογείου οδηγεί σε μια κοινή γενική παρατήρηση: οι κοινωνίες της Μεσογείου αντιμετωπίζουν μια πολλαπλότητα κρίσεων, με συγκλίνοντα θέματα για την αποδόμηση του περιβάλλοντος, τον κίνδυνο οικονομικής περιθωριοποίησης, τις κοινωνικές και πολιτικές εντάσεις και την αύξηση των ανισοτήτων (ιδιαίτερα μεταξύ των βόρειων και νότιων όχθων της Μεσογείου), ή ακόμη την ακαταλληλότητα της διακυβέρνησης και το μακροχρόνιο έλλειμμα της εφαρμογής του νόμου. Απαισιόδοξες κυρίως αντιλήψεις για το μέλλον που βασίζονται αρχικά στην προοπτική βασικών οικολογικών αναταράξεων και στο γεωπολιτικό πλαίσιο. Αν η έννοια της κρίσης είναι παντοτινή, κάποιοι την θεωρούν συνώνυμο της ελπίδας και πηγή ευκαιριών για το μέλλον. Η Μεσόγειος δεν είναι αντιληπτή μόνο σαν περιοχή που συσσωρεύει δυσκολίες, αλλά σαν εργαστήριο λύσεων, έναν χώρο πιθανής υλοποίησης νέων καινοτόμων μοντέλων ανάπτυξης που θα εμπνεύσουν άλλες περιοχές του κόσμου.

Ελλείπει της δυνατότητας να συνοψισθεί απλά ο πλούτος των διαπιστώσεων και προτάσεων που διατυπώθηκαν σε αυτές τις συνεντεύξεις, μπορεί να αναφερθεί ότι δύο στάσεις εκφράζονται απέναντι στο μέγεθος των μελλοντικών προκλήσεων. Για ορισμένους, η πολυπλοκότητά τους επιβάλλει να «επικεντρωθούμε σε λίγους και σαφείς στόχους, καθιστώντας τους περισσότερο γνωστούς και κυρίως υιοθετώντας μία στρατηγική και μέσα που θα επιτρέπουν την επίτευξη και ιδίως τον έλεγχο των αποτελεσμάτων, για παράδειγμα: η διαχείριση του νερού και των κλιματικών κινδύνων, τα πλαστικά, οι θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές κ.λπ.". Ενώ, για άλλους – εκ των οποίων ένας επικαλείται την εικόνα του Τιτανικού – “η διόρθωση του συστήματος στο περιθώριο δεν θα εξυπηρετούσε σε τίποτα. Πρέπει να αλλάξει το σύστημα: από τα οικονομικά και οικολογικά μοντέλα έως τους τρόπους ή κλίμακες δράσης". Ανάμεσα σε αυτές τις δύο ακραίες θέσεις, από τη διαβούλευση αναδείχτηκαν οχτώ μεγάλες βασικές προκλήσεις:

- Να δοθεί από τώρα προτεραιότητα στην προσαρμογή και στην πρόληψη βασικών κινδύνων.
- Η αποφυγή μη αναστρέψιμων μεταβολών στη θάλασσα και τη γη.
- Η πρόβλεψη δημογραφικών και χωροταξικών ανακατατάξεων, ιδίως μέσω ενεργών πολιτικών περιφερειακού σχεδιασμού.
- Η επίτευξη του ελέγχου του nexus «Νερό - Γεωργία /Τροφή - Ενέργεια - Περιβάλλον»⁵.
- Καλύτερη εκτίμηση του κοινού μεσογειακού χώρου εντός και εκτός της περιοχής.
- Η προσαρμογή της περιφερειακής διακυβέρνησης και στις χώρες, ξεκινώντας με την εφαρμογή της νομοθεσίας, της αρχής της επικουρικότητας⁶ και της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών.
- Προώθηση μιας δίκαιης μετάβασης σε νέα μοντέλα οικονομικής δραστηριότητας ανά τομείς, αξιοποιώντας τα ιδιαίτερα τοπικά ή μεσογειακά πλεονεκτήματα.
- Και τέλος, την είσοδο της Μεσογείου σε μια «κοινωνία της γνώσης» και της ψηφιοποίησης εντάσσοντας το περιβάλλον και τη θάλασσα (και τον πολιτισμό τους).

© Andrii Baidak

⁵ Η προσέγγιση του nexus «Νερό- Γεωργία /Τροφή- Ενέργεια- Περιβάλλον» είναι ένα συνολικό πλαίσιο που επιτρέπει την ανάλυση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ αυτών των στοιχείων, την εντοπισμό των συνεργιών και των συμβιβασμών καθώς και την κατανόηση των συν-οφελών τους.

⁶ Ενεργητική επικουρικότητα: παροχή ενός ορισμένου βαθμού ανεξαρτησίας σε μια κατώτερη αρχή έναντι μιας ανώτερης αρχής (ιδίως μιας τοπικής αρχής έναντι της κεντρικής εξουσίας), αλλά με τη δυνατότητα παρέκκλισης από το σύστημα αυτό της εκχώρησης σε καταστάσεις εξαιρεσης.

ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΕΩΣ ΤΟ 2050

Να δοθεί προτεραιότητα
στην προσαρμογή

Να προληφθούν οι
δημογραφικές και
εδαφικές αναταράξεις

Να αποτραπεί το μη
αναστρέψιμο, ιδίως για τη
θάλασσα

Να επιτευχθεί ο έλεγχος του
πλέγματος «Νερό - Γεωργία/
Τρόφιμα - Ενέργεια –
Περιβάλλον»

Να ενισχυθεί ο
κοινός μεσογειακός
χώρος

Να προωθηθεί μια άλλη
μεσογειακή διακυβέρνηση
σε κρατικό και περιφερειακό
επίπεδο

Να αλλάξουν τα οικονομικά
μοντέλα λαμβάνοντας
υπόψη τις τοπικές και
εθνικές ιδιαιτερότητες

Να πάμε προς μια μεσογειακή
κοινωνία της γνώσης που
ενσωματώνει τη θάλασσα
και το περιβάλλον

V. ΕΞΙ ΣΕΝΑΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Το εύρος των αβεβαιοτήτων και η ποικιλία των οραματικών αντιλήψεων για το μέλλον που φέρουν οι φορείς της περιοχής δικαιολογούν περισσότερο από τις προηγούμενες μελέτες την προσφυγή σε αντιφατικά σενάρια για το μέλλον. Το MED 2050 τους εκχωρεί συνεπώς μεγάλη θέση. Δεν πρόκειται για φανταστικά κείμενα αλλά για έναν λογικό συνδυασμό υποθέσεων σχετικά με τις κρίσιμες

μεταβλητές του συστήματος - με στόχο την ανάδειξη των βασικών εμποδίων αλλά και των δυνατοτήτων δράσης σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Όπως το συνοψίζει ο παρακάτω πίνακας, προέκυψαν έξι σενάρια που περιγράφουν αναλυτικά τις πιθανές εξελίξεις έως το 2050. Εδώ θα περιοριστούμε στο να δώσουμε το γενικό κλίμα.

ΤΑ ΕΞΙ ΣΕΝΑΡΙΑ ΤΟΥ MED 2050

Σ.1 ΑΔΡΑΝΕΙΑ, ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΣ	Σ.2 ΣΟΚ ΚΡΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ	Σ.3 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΕ ΚΑΘΕ ΚΟΣΤΟΣ ΣΕ ΜΙΑ ΚΑΤΑΚΕΡΜΑΤΙΣΜΕΝΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ
Σ.4 ΕΥΡΩΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΣΙΝΗ ΚΑΙ ΓΑΛΑΖΙΑ ΜΕΤΑΒΑΣΗ	Σ.5 ΕΝΑ ΑΛΛΟ, ΕΙΔΙΚΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	Σ.6 Η ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΑ ΩΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΚΟΙΝΟ ΑΓΑΘΟ

Σενάριο 1: αδράνεια, περιθωριοποίηση της Μεσογείου και πραγματισμός

Το πρώτο σενάριο είναι εκείνο της παράτασης των τρέχουσων τάσεων: «Business as usual». Περιγράφει μια παράλυτη περιοχή από πολλαπλά εμπόδια και την αναβλητικότητα των ιθυνόντων, είτε από επιλογή είτε από έλλειψη συνειδητοποίησης των πραγματικών προκλήσεων. Αυτή η αδράνεια εκδηλώνεται με την υποβάθμιση των οικοσυστημάτων, τον κατακερματισμό των κοινωνιών, τις συγκρούσεις για την πρόσβαση στους πόρους και την περιθωριοποίηση της περιοχής στην παγκόσμια σκηνή. Σε ένα πλαίσιο ψηφιακής παγκοσμιοποίησης όπου υπερισχύουν οι ΗΠΑ και η Κίνα και αδυναμίας εθνικού και διεθνούς δικαίου, χαρακτηρίζεται από μια άνοδο των θερμοκρασιών κατά 2,3 °C το 2050, μια αδύναμη οικονομική ανάπτυξη στο Βορρά και μια πιο έντονη οικονομική δραστηριότητα στο Νότο (αλλά μικρότερη από τις προηγούμενες δεκαετίες), με συνέχιση της μητροπολιτικοποίησης και του παραλιακού

εκτοπισμού. Η δυσπιστία προς τους υπερεθνικούς θεσμούς εντείνεται, σε συνάρτηση με την προτεραιότητα που δίνεται συχνότερα στην εθνική αυτάρκεια και αυτονομία. Το περιβάλλον συνεχίζει να υποβαθμίζεται, περισσότερο λόγω αμέλειας και έλλειψης ελέγχου παρά εξαιτίας έλλειψης νόμων και κανονισμών. Η γεωπολιτική και οικονομική περιθωριοποίηση των περισσότερων χωρών προκαλεί αύξηση των ανισοτήτων, έντονες κοινωνικές εντάσεις, αύξηση της ανεργίας και των μεταναστευτικών ροών. Αν αυτή η πολιτική και θεσμική αδράνεια παραμένει, είναι επειδή μέτρα αναδιανομής αποτρέπουν τις κοινωνικές εκρήξεις - η κοινωνία των πολιτών ταλαντεύεται ανάμεσα στο ρεαλισμό, την παραίτηση και την εξέγερση, χωρίς όμως τη δομή που απαιτείται για μια αποτελεσματική αλλαγή. Τα Κράτη, των οποίων οι δράσεις περιορίζονται όλο και περισσότερο από το χρέος, προσαρμόζονται στις αναταράξεις στο όνομα της πολιτικής, τροφικής και ενεργειακής κυριαρχίας, στημένη με ομοσπονδιακά σύμβολα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο γενικής ακινητοποίησης, μόνο ορισμένες πραγματικές και στοχευμένες παρεμβάσεις επιτρέπουν τη διασφάλιση ορισμένων προτεραιοτήτων που θεωρούνται απαραίτητες - για παράδειγμα όσον αφορά το νερό (με ασφαλάτωση) ή την ενέργεια - με επιπροσθέτως συμβολικά μέτρα προστασίας των χώρων ή των ειδών που απειλούνται περισσότερο και παρακινήσεις για γαλάζια οικονομία.

Σενάριο 2: σοκ των κρίσεων και αναγκαστική προσαρμογή

Αυτό το σενάριο αφορά τη διαδοχή ή τη συσώρευση κρίσεων και σοκ, των οποίων το αποτέλεσμα είναι να εξαναγκάζουν τις χώρες και τις κοινωνίες να προσαρμόζονται διαρκώς υπό καθεστώς επείγοντος. Αυτές οι κρίσεις και οι καταστροφές που προκαλούνται από αλυσιδωτές επιδράσεις, οδηγούν στην αποσταθεροποίηση του συνόλου της κοινωνίας, και στη συνέχεια στην ανάπτυξη μηχανισμών προσαρμογής που καταλήγουν να ενισχύουν τα τοπικά δίκτυα ανθεκτικότητας. Το παγκόσμιο πλαίσιο παραμένει ασταθές, με συνεχή ρίσκα οικονομικών κρίσεων, γεωπολιτικών εντάσεων που εντείνονται, και με έναν σημαντικό ενεργοποιητή που είναι η υλοποίηση ενός ή περισσότερων σημείων καμπής για το κλίμα (tipping points). Η Μεσόγειος, πιο ευαίσθητη, αποσταθεροποιείται ακόμα περισσότερο από τις αλυσιδωτές συνέπειες αυτών των κρίσεων και ιδίως από την επανεμφάνιση των περιβαλλοντικών καταστροφών (καύσωνες, έντονη καταπόνηση των υδάτινων πόρων, μεγάλες πυρκαγιές, πλημμύρες,

καύσωνες στη θάλασσα, κλπ.). Απέναντι σε αυτά τα ακραία φαινόμενα, οι πολιτικές δυνάμεις μοιάζουν όλο και λιγότερο ικανές να αντιδράσουν, συμβάλλοντας έτσι στην εμφάνιση αυταρχικών καθεστώτων που παρουσιάζονται ως «σωτήρες». Οι οικονομίες της λεκάνης αναδιπλώνονται στον εαυτό τους. Οι υποδομές, συμπεριλαμβανομένων των αστικών, δεν συντηρούνται σωστά και τα περισσότερα σχέδια συνεργασίας, όπως για παράδειγμα όσον αφορά τη θάλασσα ή τις ανανεώσιμες πηγές, εγκαταλείπονται. Οι κοινωνίες αντιμετωπίζουν όπως μπορούν επείγουσες επαναλαμβανόμενες καταστάσεις, ιδίως κλιματικές, τροφικές και υγειονομικές, λόγω της έλλειψης πρόβλεψης των κυβερνήσεων και της αδυναμίας των πολιτικών δομών. Ωστόσο, παρά και λόγω αυτών των χρονικών κρίσεων, οι κοινωνίες καταφέρνουν, σε τοπικό επίπεδο, να ξεπεράσουν τον ατομικισμό και το γενικό ανταγωνισμό για να δράσουν αλληλέγγυα απέναντι στις διαδοχικές κρίσεις, και να οργανωθούν. Η προσαρμογή και η ενίσχυση της ανθεκτικότητας καθίστανται πλέον επιτακτική ανάγκη - γεγονός που δεν αποκλείει εθνικές ή τοπικές υποχωρήσεις και έντονες εντάσεις μεταξύ των κοινοτήτων που μπορεί να φτάσει έως την απόσχιση εδαφών. Στον πειρασμό της αυταρχικής και σχεδόν στρατιωτικού τύπου επανα-συγκέντρωσης αντιπαράτίθεται έτσι εκείνος της αναδίπλωσης σε κοινότητες - οικογενειακές, γειτονικές ή εθνικές.

Σενάριο 3: ανάπτυξη με κάθε κόστος σε μια κατακερματισμένη Μεσόγειο

Κινητήριος δύναμη σε αυτό το τρίτο σενάριο είναι η οικονομική ανάπτυξη και η δημιουργία θέσεων εργασίας με σκοπό την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων. Σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από τον παγκόσμιο ανταγωνισμό για πρόσβαση σε πόρους και αγορές, η τοπική ή διεθνής συνεργασία είναι περιορισμένη και ασταθής. Η οικονομία θεωρείται ο βασικός στόχος της ανάπτυξης και μοχλός σε όλους τους τομείς: ενέργεια, γεωργία και πόροι διατροφής, τουρισμός, μεταφορές, νερό, περιβαλλοντικοί κίνδυνοι, ή ακόμα διαχείριση της θάλασσας. Ο φιλελευθερισμός, η κατευθυνόμενη οικονομία και ο προστατευτισμός γίνονται εργαλεία για την ενίσχυση της οικονομικής ισχύος των χωρών και την αξιοποίηση των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων. Αυτές οι κρατικές ή ιδιωτικές λογικές οικονομικής ισχύος στηρίζονται σε συμμαχίες και συνεργασίες εκτός Μεσογείου, γεγονός που αποτελεί πηγή ανταγωνισμών και ακόμη και συγκρούσεων. Η αστάθεια των συμμαχιών οδηγεί σε διαρθρωτική αστάθεια και επιτείνει τους κινδύνους κατακερματισμού της Μεσογείου. Κάποιες χώρες στρέφονται περισσότερο στην Αφρική για να

κατακτήσουν νέες αγορές που συνδέονται με την αυξημένη δημογραφική της ανάπτυξη. Άλλες ενισχύουν τις σχέσεις με την Ασία. Στον Βορρά, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει αφενός να υπερβεί τις αδυναμίες της στον παγκόσμιο ανταγωνισμό επενδύοντας σε νέες τεχνολογίες, συμπεριλαμβανομένων των ενεργειακών, και αφετέρου να στηριχθεί σε μια πολιτική γειτονίας με τον Νότο της, περιορισμένη σε διμερείς οικονομικές συνεργασίες. Η απασχόληση αποτελεί παντού την πρώτη προτεραιότητα, ωστόσο αυτό συμβαδίζει με την αντικατάσταση της ανθρώπινης εργασίας από ρομπότ και την τεχνητή νοημοσύνη, καθώς και τη διάσπαση σε δύο ταχύτητες τόσο των αγορών εργασίας όσο και των εδαφών. Η πρωτοκαθεδρία που δίνεται στην οικονομική αποτελεσματικότητα, όπως και η επιδίωξη βραχυπρόθεσμης κερδοφορίας των κεφαλαίων, οδηγούν στην προτίμηση εξορυκτικών λογικών εντατικής εκμετάλλευσης των χερσαίων και θαλάσσιων πόρων. Έτσι, οι προσπάθειες βιωσιμότητας υποβιβάζονται σε δεύτερη θέση στους περισσότερους τομείς, γεγονός που μεταφράζεται σε συνεχή υποβάθμιση της χερσαίας και θαλάσσιας βιοποικιλότητας και σε απώλεια πολλαπλών οικοσυστημάτων και των υπηρεσιών τους. Από αυτήν την περιθωριοποίηση του περιβάλλοντος ξεφεύγουν μόνο οι επενδύσεις σε αστικές υπηρεσίες (νερό, επεξεργασία απορριμμάτων, κλπ.), ο ελάχιστος σεβασμός ορισμένων προτύπων εξαγωγής, και ακόμη η προστασία της φύσης για τουριστικούς σκοπούς. Αυτό όμως δεν είναι αρκετό για να αποφευχθεί η μετωπική σύγκρουση με τα όρια του πλανήτη ή των περιοχών πολύ πριν το τέλος της περιόδου.

Σενάριο 4: Ευρωμεσογειακή εταιρική σχέση για την γαλάζια- πράσινη μετάβαση

Το πλαίσιο αυτού του σεναρίου είναι μια επιτυχημένη πολυμερής συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των άλλων μεσογειακών χωρών, που θα επιτρέψει στην περιοχή να πετύχει το 2050 ταυτόχρονα το ουδέτερο ισοζύγιο άνθρακα στις περισσότερες χώρες και τη σωστή ενσωμάτωση στην παγκοσμιοποίηση. Η επιλογή αυτή έρχεται μετά από μια περίοδο έντονης περιβαλλοντικής υποβάθμισης, που ακολουθείται από αυξανόμενες κοινωνικές πιέσεις για μια πιο αποφασιστική περιφερειακή πολιτική. Αν οι αρχές είναι δύσκολες, τα μαθήματα που λαμβάνονται από την αποτυχία των μονομερών ή πολυμερών ανταποκρίσεων στις προηγούμενες υγειονομικές, πολιτικές ή περιβαλλοντικές κρίσεις, και η προοπτική ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων για σχέδια κοινού ενδιαφέροντος - όπως το κλίμα και η ενέργεια - αλλάζουν το παιχνίδι. Η επιλεγμένη στρατηγική βασίζεται, σε πρώτη φάση, στο σχεδιασμό μια γαλάζιας-πράσινης μετάβασης σε περιφερειακό επίπεδο, αξιοποιώντας τις τεχνολογίες και τα οικονομικά κίνητρα. Αφορά την επέκταση της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας στις νότιες

χώρες της Μεσογείου βασιζόμενη στο σχεδιασμό της βιώσιμης ανάπτυξης συνδυάζοντας οικονομία και οικολογία. Συνεπώς, η σημαντική επένδυση στην ψηφιοποίηση, στη γαλάζια οικονομία και στην ενεργειακή μετάβαση. Σε δεύτερο στάδιο, οι επιτυχίες αυτή της συνεργασίας οδηγούν στη θέσπιση μιας κοινής Ευρωμεσογειακής αγοράς. Τα οικονομικά όργανα (μείωση των χορηγήσεων στα ορυκτά, υποστήριξη στις οικο-δραστηριότητες, κλπ.) και η καινοτομία αποτελούν τους δύο βασικούς κινητήρες αυτού του σεναρίου. Συστήνονται διατάξεις γρήγορων μεταβιβάσεων μεταξύ της έρευνας και της καινοτομίας των οικονομικών φορέων, κυρίως στους τομείς κλειδιά για την πράσινη και γαλάζια μετάβαση όπως οι μεταλλευτικοί, ενεργειακοί και διατροφικοί πόροι (βιολογική μηχανική, γεωργία υποβοηθούμενη από αισθητήρες, θαλάσσιες και χερσαίες ανανεώσιμες πηγές, ηλεκτρικά οχήματα, υδρογόνο, κλπ.). Σε αυτά προστίθενται οι συνεχόμενες προσπάθειες στην εκπαίδευση και η ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών σε όλα τα επαγγέλματα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων για τη μέτρηση της βιωσιμότητας των συστημάτων παραγωγής. Αυτός ο φαύλος κύκλος μεταξύ καινοτομίας, οικονομίας και οικολογίας προσελκύει σημαντικά κυρίως ευρωπαϊκά κεφάλαια. Ωστόσο, αυτές οι πολιτικές που έχουν θεσπιστεί στην τεχνολογική διευθέτηση και στις προοπτικές των αγορών ανταποκρίνονται μόνο σε μέρος των οικολογικών προκλήσεων και εγείρουν ζητήματα άνισης κατανομής του κόστους και των ωφελειών καθώς και πρόσβασης στην καινοτομία, γεγονός που περιορίζει την εμβέλειά τους.

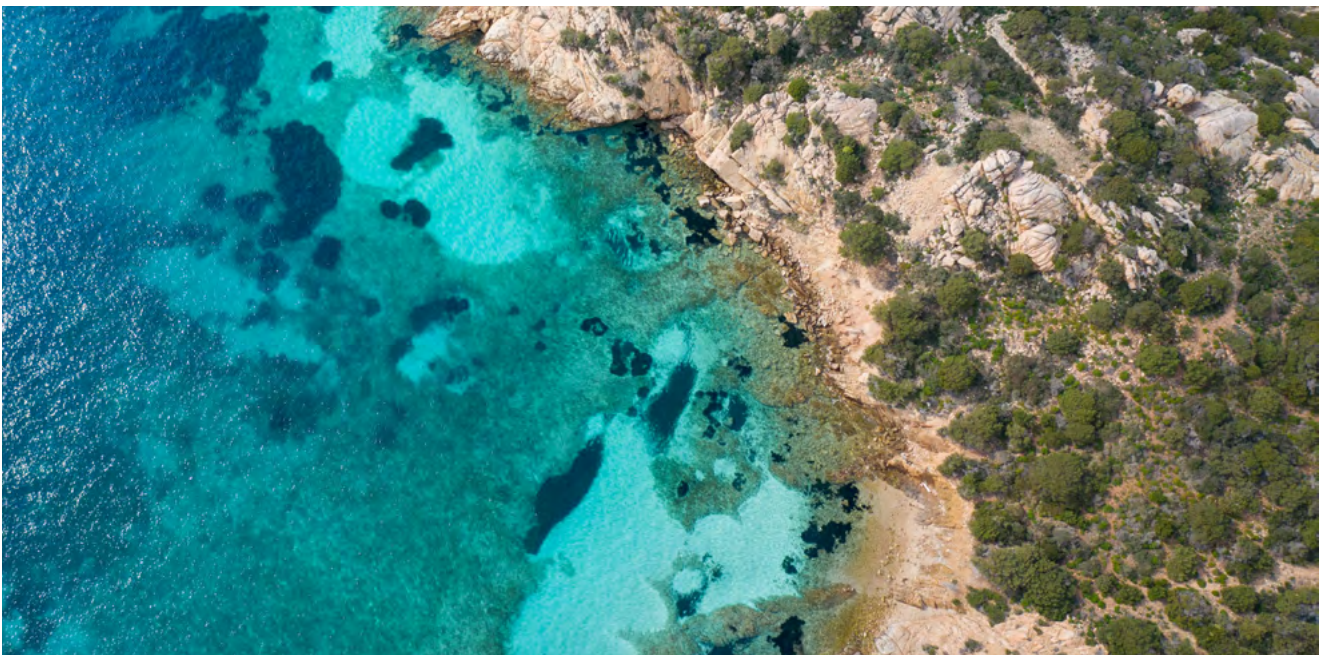

Σενάριο 5: ένα άλλο ειδικό μεσογειακό μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης

Όπως το προηγούμενο, αυτό το σενάριο αποτελεί μία από τις πιθανές οδούς προς μια βιώσιμη ανάπτυξη της Μεσογείου. Εδώ όμως οι κινητήριες δυνάμεις αλλαγής δεν είναι τόσο η Ευρώπη, η ένταξη στην παγκοσμιοποίηση και τις τεχνολογίες, όσο οι πολύ ισχυρότερες διεθνείς πιέσεις στο περιβάλλον, οι πιο ισόρροπες σχέσεις Βορρά–Νότου στη Μεσόγειο και η έντονη συμμετοχή των εδαφών και των κοινωνιών των πολιτών. Ο στόχος είναι η μετάβαση προς μια ισχυρή βιωσιμότητα⁷ της ανάπτυξης – μέσω μιας μακροπρόθεσμης και συνετούς μεταμόρφωσης των τρόπων και συνθηκών ζωής, των οικονομικών μοντέλων και των μορφών διακυβέρνησης – που σέβεται την ποικιλομορφία των πολιτισμών και των εθνικών ή τοπικών συνθηκών. Αντιλαμβανόμενες τα αδιέξοδα που συνδέονται με την οικολογική αδράνεια και την κακή ανάπτυξη, οι χώρες της Μεσογείου δεσμεύονται από κοινού σε μια διαδικασία μετάβασης προς την οικοανάπτυξη, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα και αδυναμίες της περιοχής. Μετά από μια πρώτη φάση κινητοποίησης των κοινωνιών των πολιτών και των εδαφών, που επιτρέπει τη δημιουργία δικτύων ανταλλαγής καλών πρακτικών, συμπεριλαμβανομένων Βορρά–Νότου, λαμβάνονται ρηξικέλευθες πρωτοβουλίες σε θεσμικό και οικονομικό επίπεδο. Σε ένα πλαίσιο αποπαγκοσμιοποίησης που ενισχύει την ενδογενή ανάπτυξη των περιοχών, δημιουργείται μια ίση συνεργασία βασιζόμενη στην ενίσχυση των συνεργασιών Νότος–

Νότος και σε ανανεωμένη διακυβέρνηση. Έχει διπλό στόχο: τη μείωση των τοπικών ανισοτήτων και τη διαχείριση κοινών αγαθών ορισμένων πόρων, από την προστασία της θάλασσας ή της κληρονομιάς έως την έρευνα. Σε όλα τα επίπεδα δίνεται έμφαση σε δύο σύνολα προτεραιοτήτων.

Αρχικά, στην προσαρμογή της κλιματικής αλλαγής, στη μείωση των ευαισθησιών στους κινδύνους, και στις εξωτερικές εξαρτήσεις. Στη συνέχεια, στην ανάπτυξη προς νέα μοντέλα δραστηριότητας και διαμόρφωσης των εδαφών σε όλους τους τομείς (γεωργία, τουρισμός, ενέργεια, πλαίσιο αστικής ζωής, μεταφορές, διαχείριση της θάλασσας και των παράκτιων περιοχών, κλπ.). Αυτά τα μοντέλα, που εμπνέονται από τη φύση, ανταποκρίνονται ταυτόχρονα στους στόχους μιας δυνατής ανθεκτικότητας με προτεραιότητα τους ζωτικούς πόρους όπως το νερό, τα εδάφη και στη διατήρηση του θαλάσσιου οικοσυστήματος, αλλά και την εργασία, την ικανοποίηση των βασικών αναγκών και τη μείωση της φτώχειας. Οι πολιτισμοί, οι θρησκείες και οι κοινωνίες των πολιτών, με την ευνοϊκή συγκυρία της αλλαγής των γενεών, συζητούν και συμβάλλουν μέσω των πολλαπλών τους συνεισφορών και συνεργασιών στην οικοδόμηση μιας πρωτότυπης ηθικής και πολιτισμικού πλουραλισμού, καθώς και σε μια δίκαιη μετάβαση. Ξεκινώντας από μια ρεαλιστική πρόβλεψη των ευκαιριών και των κινδύνων που συνδέονται με το πλαίσιο των επόμενων δεκαετιών, αφορά, υπό καθεστώς επείγοντος, την επινόηση συλλογικά ενός νέου ειδικού μεσογειακού μοντέλου ανάπτυξης, το οποίο θα στηρίζεται στην ισχυρή βιωσιμότητα. Το μοντέλο αυτό θα συνέδεε τη δυναμική των κοινωνιών με τον προγραμματισμό σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Θα αποτελούσε παράδειγμα σε παγκόσμια κλίμακα.

© Marco Mulargia

⁷ Χωρίς να υποβαθμίσουμε τη σημασία των κοινωνικών και οικονομικών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης, η έννοια της δυνατής βιωσιμότητας τονίζει την αξία των υπηρεσιών που επιστρέφονται από τη φύση και στη διατήρησή τους που πρέπει να είναι απόλυτη για εκείνους που απειλούνται με μη αναστρέψιμο τρόπο. Σε αντίθεση με την ασθενή βιωσιμότητα, δεν είναι δυνατόν να αντικατασταθούν τα φυσικά κεφάλαια που πρέπει να μεταβιβαστούν στις μελλοντικές γενιές από τεχνητά κεφάλαια όπως οι υποδομές ή οι τεχνολογίες.

Σενάριο 6: η Μεσόγειος: ένα παγκόσμιο κοινό αγαθό

Το σημείο εκκίνησης αυτού του τελευταίου σεναρίου είναι μια τόσο γρήγορη υποβάθμιση της Μεσόγειου θάλασσας που θα προκαλέσει σε παγκόσμια κλίμακα μια έντονη αντίδραση σε επίπεδο των κοινωνιών, των χωρών όπως και των διεθνών οργανισμών. Από τα έτη 2030, προκύπτει η ιδέα πως αυτή η θάλασσα, επίκεντρο της βιοποικιλότητας σε παγκόσμια κλίμακα, δεν θα μπορέσει να σωθεί παρά μόνο αν θεωρηθεί παγκόσμιο κοινό αγαθό.

Ένα τέτοιο όραμα καταγράφεται το ίδιο σε διπλό πλαίσιο κινητοποίησης για τους ωκεανούς και για την αναγνώριση των δικαιωμάτων που δόθηκαν στη φύση και στις μελλοντικές γενιές. Ο στόχος μιας παραδειγματικής αποκατάστασης της Μεσόγειου θάλασσας γίνεται προτεραιότητα της διεθνούς και τοπικής κοινότητας που αποφασίζει να χρηματοδοτήσει ένα φιλόδοξο πρόγραμμα αποκατάστασης της ποιότητας αυτής της θάλασσας. Αυτή η πρωτοβουλία έρχεται να συμπληρώσει τις προσπάθειες που έχουν ήδη ξεκινήσει μέσα στο πλαίσιο του Σχεδίου Δράσης για τη Μεσόγειο και τη Σύμβαση της Βαρκελώνης. Ως μικρογραφία των παγκόσμιων προκλήσεων, η Μεσόγειος ως θάλασσα μετατρέπεται

έτσι σε ένα ευρύ εργαστήριο για τη συλλογική διαχείριση ενός κοινού αγαθού, έναν κοινό χώρο παρατήρησης και πολυεπίπεδων δράσεων, που καθίσταται επίσης ισχυρό εργαλείο συνεργασίας μεταξύ των κοινωνιών των πολιτών, των εδαφών, των παράκτιων χωρών και του υπόλοιπου κόσμου. Η διαχείριση αυτή ως κοινό αγαθό, η οποία υλοποιείται μέσω της δημιουργίας ενός ειδικού θεσμού με πόρους τόσο δημόσιους όσο και ιδιωτικούς, επεκτείνεται λογικά σε ολόκληρο τον κύκλο του νερού που χαρακτηρίζει την περιοχή, από κατάντη προς ανάντη. Η καλή κατάσταση της θάλασσας που περιλαμβάνει τη διατήρηση της βιοποικιλότητάς της, τη μακροπρόθεσμη διαχείριση της παραγωγικότητάς της και τη μείωση των ρύπων, απαιτεί πράγματι η βιωσιμότητα να ξεκινά από τη θάλασσα και να ανέρχεται προς τα ποτάμια. Συνεπώς, οι ανθρώπινες δραστηριότητες που έχουν επίδραση στη θάλασσα, ελέγχονται αυστηρά, ξεκινώντας από τις δραστηριότητες στη θάλασσα και στις παράκτιες ζώνες, και στη συνέχεια στο σύνολο των λεκανών απορροής. Ο κύκλος της υδρόσφαιρας γίνεται φορέας καλής παγκόσμιας διακυβέρνησης. Η Μεσόγειος θάλασσα, που αποτελεί τον αποδέκτη όλων αυτών των προσπαθειών, μετατρέπεται σε σύμβολο μιας μεσογειακής αναγέννησης, οικοδομημένης συλλογικά και σε αρμονία με τη φύση. Εν συντομία, η προστασία της Μεσογείου που αποτελούσε ευθύνη των θεσμών, καθίσταται πλέον υπόθεση όλων, ακόμη και σε παγκόσμιο επίπεδο.

VI. ΣΥΝΟΨΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Από αυτήν την πρόγνωση για τη Μεσόγειο το 2050 προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Εκτός εάν υπάρξουν σημαντικές αποκλίσεις από την τρέχουσα πορεία, η Μεσόγειος θα βρίσκεται έως το 2050 σε μια κατάσταση πολύ πιο ανησυχητική από τη σημερινή, με μια ριζική μεταμόρφωση ολόκληρου του θαλάσσιου οικοσυστήματος και γενικευμένη υποβάθμιση των οικολογικών συνθηκών διαβίωσης σε όλα τα εδάφη της.
- Στις εσωτερικές αιτίες αυτής της κατάστασης θα προστεθούν, πράγματι, η ευαλωτότητα και η εξάρτηση της περιοχής από εξωτερικούς παράγοντες που δεν ελέγχει επαρκώς, όπως το κλίμα ή το οικονομικό και γεωπολιτικό πλαίσιο.
- Η αναβλητικότητα και η πολιτική των μικρών βημάτων δεν αποτελούν σταθερή και βιώσιμη λύση μακροπρόθεσμα· απέναντι στις ήδη προαναγγελθείσες ρήξεις, θα χρειαστούν ρηξικέλευθες λύσεις.
- Πέρα από τις βαριές τάσεις, που είναι ήδη ανησυχητικές, δεν μπορούν να αποκλειστούν οι κίνδυνοι σοβαρών κρίσεων και τοπικών καταρρεύσεων· προτεραιότητα αποτελεί η προετοιμασία απέναντι σε αυτά μέσω της άμεσης δέσμευσης σε πολιτικές προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, ενίσχυσης της ανθεκτικότητας και πρόληψης μείζονων μη αναστρέψιμων επιπτώσεων.
- Η μεσογειακή περιοχή θα μπορεί όλο και λιγότερο να βασίζεται αποκλειστικά στις δικές της δυνάμεις για να υπερβεί τις προκλήσεις που έχει μπροστά της - εξ ου και η σημασία της ενεργού συμμετοχής της περιοχής στις πολιτικές σε παγκόσμια κλίμακα.
- Όλα τα σενάρια βιώσιμης ανάπτυξης προϋποθέτουν νέες μορφές συνεργασίας και εταιρικών σχέσεων - είτε μεταξύ της Ευρώπης και των νοτίων και ανατολικών ακτών, είτε μεταξύ των χωρών του Νότου, είτε μεταξύ της Μεσογείου και των γειτονικών περιοχών (Αφρική) ή της παγκόσμιας κοινότητας.
- Σε ευρύτερο επίπεδο, οι καινοτομίες στη διακυβέρνηση (αποκέντρωση και κινητοποίηση των κοινωνιών των πολιτών, εφαρμογή και διεύρυνση του δικαίου, οικονομικά κίνητρα και μεταβιβάσεις, βελτίωση της πληροφόρησης κ.ά.) αποτελούν ουσιώδεις λύσεις για τις αναγκαίες μεταβάσεις.
- Παρά την επιμονή εμποδίων ή αναστολών στη δράση, υπάρχουν πολλά περιθώρια για πρόοδο: πρώτα απ' όλα, η αξιοποίηση των εν δυνάμει πλεονεκτημάτων που χαρακτηρίζουν τη Μεσόγειο (πολιτισμική ποικιλομορφία, ικανότητες προσαρμογής, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, νεανικός πληθυσμός στο Νότο κλπ).

αλλά και οι ευκαιρίες που προσφέρονται σε διεθνές επίπεδο (Δίκαιο της Θάλασσας, χρηματοδοτήσεις για το κλίμα και τη βιοποικιλότητα κ.ά.)· οι ανεκμετάλλετες δυνατότητες συνεργασίας και κινητοποίησης της συλλογικής περιφερειακής ευφυΐας· η πίεση των κινδύνων και των κοινωνικών προσδοκιών και η βούληση ενός αυξανόμενου αριθμού οικονομικών φορέων ή περιοχών να μεταβάλουν τα μοντέλα ανάπτυξης ώστε να ανταποκριθούν σε αυτές (για παράδειγμα στο μαζικό τουρισμό ή τη γαλάζια οικονομία)· καθώς και η συνειδητοποίηση των πολλαπλών οφελών και καινοτομιών που μπορούν να προκύψουν από πιο οικολογικές πρακτικές (κυκλική οικονομία, λύσεις βασισμένες στη φύση, διαχείριση του νερού ως κοινού αγαθού, αγροοικολογία κλπ.). Χωρίς να παραλείπονται οι προοπτικές διπλού οφέλους που μπορούν να προκύψουν από τον εκσυγχρονισμό των μορφών διακυβέρνησης και χρηματοδότησης, με ολόκληρη σειρά εργαλείων που χρειάζονται ανανέωση - στα συστήματα μέτρησης και παρακολούθησης, στη διαχείριση των κοινών αγαθών, στον χωρικό σχεδιασμό, στο δίκαιο, στα οικονομικά κίνητρα, στον οικολογικό προγραμματισμό, ή ακόμη και σε μια φορολογία που θα συνδυάζει την κοινωνική δικαιοσύνη, την απασχόληση και την προστασία του περιβάλλοντος, κλπ.

- Όπως το υποδεικνύει η έκθεση, είναι πιθανόν σήμερα να καταστεί εφικτή, ανεξαρτήτως σεναρίου, μια συμφωνία γύρω από έναν ελάχιστο αριθμό "μέτρα χαμηλού κόστους"⁸. Ωστόσο, αυτό δεν θα είναι αρκετό απέναντι στις επερχόμενες οικολογικές και κοινωνικές ρήξεις. Δεν υπάρχουν ουσιαστικά άλλες επιλογές πέρα από τον εθελοντισμό και τον καθορισμό διαδρομών μετάβασης. Αυτό θα επέτρεπε την ταχεία κινητοποίηση των περιθωρίων δράσης που αναφέρθηκαν παραπάνω, μέσα σε μια προοπτική που να είναι ταυτόχρονα δίκαιη, να διαφυλάσσει τα ουσιαστικά και να προσαρμόζεται σε κάθε περιοχή. Μία από τις προτεραιότητες του Plan Bleu θα είναι να διευκολύνει αυτό το έργο των μεταβάσεων, οργανώνοντας, κατόπιν της παρούσας έκθεσης, μια πιο συγκεκριμένη ανάλυση αυτών των κατευθύνσεων σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα, ανά υποπεριοχή. Ας υπενθυμίσουμε εκ νέου ότι το ζητούμενο δεν είναι μόνο η αποτροπή ή η διαχείριση μελλοντικών καταστροφών, αλλά η μετατροπή της Μεσογείου σε ένα πραγματικό εργαστήριο καινοτόμων λύσεων για την προστασία των θαλασσών ή την οικοανάπτυξη των μεγάλων περιοχών. Ένα τέτοιο σχέδιο θα μπορούσε να έχει παραδειγματική αξία σε παγκόσμια κλίμακα. Το Plan Bleu θα διοργανώσει μια πιο συγκεκριμένη ανάλυση αυτών των πορειών σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα, ανά υποπεριοχή.

⁸ Ένας πρώτος κατάλογος προτείνεται στο τέλος της έκθεσης.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΜΕ ΟΡΙΖΟΝΤΑ ΤΟ 2050⁹

Μεταβλητές	2020	2050
Κλίμα	Δεύτερη περιοχή του κόσμου που θερμαίνεται πιο γρήγορα μετά την Αρκτική. Το 2020, +1,5°C σε σχέση με την προβιομηχανική περίοδο.	Σύμφωνα με τα σενάρια του MedECC: +2,2°C (μεταξύ +2°C/+2,5°C)
Πληθυσμός (σε εκατομμύρια κατοίκους)	Βορράς: 196 M/Νότος: 202 M/Ανατολή: 124 M/ Σύνολο: 522 M	Αισιόδοξο σενάριο: Βορράς: 200 M/Νότος: 315 M/ Ανατολή: 174 M/ Σύνολο: 689 M Μεσαίο σενάριο: Βορράς: 179 M/ Νότος: 293 M/Ανατολή: 157 M/ Σύνολο: 630 M Απαισιόδοξο σενάριο: Βορράς: 172 M/Νότος: 264 M/ Ανατολή: 146 M/ Σύνολο: 582 M
	% > 65 ετών: Βορράς: 21,4 %/Νότος: 6,4 %/Ανατολή: 8,06 %	% > 65 ετών: Αισιόδοξο σενάριο: Βορράς: 35,5 %/Νότος: 14 %/ Ανατολή: 20 % % > 65 ετών: Απαισιόδοξο σενάριο: Βορράς: 30,5 %/ Νότος: 11,7 %/Ανατολή: 16,8 %
Αστική μετάβαση (ποσοστό αστικοποίησης)	Πολλές χώρες του Νότου και των Βαλκανίων (10) διατηρούν έναν σημαντικό αστικό πληθυσμό (μεταξύ 35% και 57%) Μέσο ποσοστό αστικοποίησης για τη Μεσόγειο: 72 %	Όλες οι μεσογειακές χώρες έχουν αστικό πληθυσμό κοντά στο ή πάνω από 70 %, με εξαίρεση την Αίγυπτο (55 %) Μέσο ποσοστό αστικοποίησης στη Μεσόγειο: 82 %
Αλιεία, υδατοκαλλιέργεια (σε εκατομμύρια τόνους)	Ποσοστό υπεραλιείας: 73 % το 2020 και 58 % το 2021 Αλιεία: 1994: 1,08 εκατ. τόνοι/ 2015: 0,75 εκατ. τόνοι/ 2020: 0,8 εκατ. τόνοι/ 2021: 0,66 εκατ. τόνοι Υδατοκαλλιέργεια: 3,2 εκατ. τόνοι (2021)	Ποσοστό υπεραλιείας < 50 % Αλιεία: μεταξύ 0,6 και 1 ακατ. τόνοι Υδατοκαλλιέργεια: μεταξύ 4 και 5 εκατ. τόνοι
Θάλασσα βιοποικιλότητα	Η Μεσόγειος: επίκεντρο της παγκόσμιας βιοποικιλότητας (18 % των ειδών του κόσμου, εκ των οποίων 28 % είναι ενδημικά) - αλλά πολύ απειλούμενη (8 % των ειδών είναι υπό εξαφάνιση).	Ποιοτικός μετασχηματισμός πολύ σημαντικός για τα θαλάσσια οικοσυστήματα: τροπικοποίηση των ειδών με εξαφάνιση ορισμένων ενδογενών ειδών (περίπου 20%).
Ρύπανση από πλαστικά	Η Μεσόγειος είναι η θαλάσσια ζώνη η πιο ρυπασμένη παγκοσμίως από πλαστικά: 8 φορές περισσότερο από τον παγκόσμιο μέσο όρο. 260 000 τόνους (2015).	Οι απορρίψεις πλαστικών στη θάλασσα θα έπρεπε να πολλαπλασιαστούν με 1,5 έως 2 (πηγή: OCDE).
Κίνδυνος λειψυδρίας	180 εκατ. άνθρωποι στο Νότο και την Ανατολή αντιμετωπίζουν λειψυδρία (λιγότερο από 1000m3/ετ. κατ). 80 εκατ. άνθρωποι σε κατάσταση λειψυδρίας (λιγότερο από 500 m3/ετ. κατ). 75 % των πόρων βρίσκονται στο Βορρά.	290 εκατ. άνθρωποι στην ανατολική και νότια Μεσόγειο. Το 2050, το σύνολο του πληθυσμού γύρω από τη λεκάνη θα υποφέρει από λειψυδρία λόγω ξηρασιών.
Πρωτογενής ενέργεια	Για το 2018: Ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας: 1022 εκατ.ΤΙΠ (εκατομμύρια τόνοι ισοδύναμου πετρελαίου) – Βορράς: 614 εκατ.ΤΙΠ / Νότος και Ανατολή: 408 εκατ.ΤΙΠ – εκ των οποίων: Ορυκτά καύσιμα (πετρέλαιο, αέριο και άνθρακας) για την περιοχή: 777 εκατ. ΤΙΠ (76 % της συνολικής ζήτησης)/ Βορράς: 399 εκατ. ΤΙΠ είτε 65 % του EM/XNAM: 379 εκατ. ΤΙΠ είτε 93 % του EM Ανανεώσιμη ενέργεια: 120 εκατ. ΤΙΠ (12 % της συνολικής ζήτησης) – Βορράς: 91 εκατ. ΤΙΠ είτε 15 % του EM/ XNAM: 29 εκατ. ΤΙΠ είτε 7 % του EM Ατομική ενέργεια: 124 εκατ. ΤΙΠ (12 % της παγκόσμιας ζήτησης) – Βορράς: 124 εκατ. ΤΙΠ είτε 20 % του ME/Νότου: 0	Σενάριο αναφοράς: Ζήτηση σε ενέργεια: 1404 εκατ. ΤΙΠ (+37 %) - Βορράς: 543 εκατ. ΤΙΠ (-11,5 %)/ XNAM: 861 εκατ. ΤΙΠ (+111 %) εκ των οποίων: Ορυκτά καύσιμα (πετρέλαιο, αέριο και άνθρακας) για την περιοχή: 1026 εκατ. ΤΙΠ (73 % της συνολικής ζήτησης) – Βορράς: 60 % του ME/XNAM: 82 % του ME Ανανεώσιμες πηγές: 268 εκατ. ΤΙΠ (19 % της συνολικής ζήτησης) – Βορράς: 29 % του EM/XNAM: 13 % του EM Ατομική ενέργεια: 110 εκατ. ΤΙΠ (8 % της συνολικής ζήτησης) – Βορράς: 58 εκατ. ΤΙΠ είτε 14 % του EM/ Νότος: 52 εκατ. ΤΙΠ είτε 6 % του EM

⁹ Πηγές: 1. Κλίμα: MedECC ; 2. Πληθυσμός: Plan bleu ; 3. Αστική μετάβαση (ποσοστό αστικοποίησης): Γραφείο Στατιστικών των Ηνωμένων Εθνών 4. Αλιεία, υδατοκαλλιέργεια και θαλάσσια βιοποικιλότητα: FAO. The state of Mediterranean and Black Sea Fisheries. FAO, 2022. ; Coll, Marta, et al. «The Biodiversity of the Mediterranean Sea: Estimates, Patterns, and Threats.» PLOS ONE, vol. 5, no. 8, 2 Αυγ. 2010. ; 5. Ρύπανση από πλαστικά : Plan Bleu και OCDE ; 6. Κίνδυνος λειψυδρίας: Plan Bleu ; 7. Πρωτογενής ενέργεια: OME.

Med2050.org
Planbleu.org
Αριθμός ISBN : 9782912081612

Plan d'action pour
la Méditerranée
Convention de
Barcelone

MED2050
Building the Mediterranean future together
Construisons ensemble l'avenir de la Méditerranée
لنبني معاً مستقبل المتوسط